

## AVRAM IANCU ȘI "BUNUL ÎMPĂRAT" ÎN SENSIBILITATEA COLECTIVĂ ROMÂNEASCĂ LA 1848

Anul 1848 al revoluției general europene cuprinde cu gama sa diversă de manifestări și spațiul românesc. Faptele petrecute în intervalul revoluției 1848-1849 răzbat din surse cu întreg tumultul lor, dramatic și grandios, rezultatul acțiunilor conjugate ale elitelor și maselor. Tabloul faptic al perioadei constituie totodată expresia unor mentalități colective, semnificative pentru felul în care s-au mișcat comunitățile românești în vremea revoluției, un palier de profunzime la care istoricul este tentat să apeleze pentru a surprinde realități ce scapă adesea, la prima lectură a documentelor.

O anchetă succintă în acest sens se dorește și materialul de față, care va examina, pe secvența temporală a revoluției de la 1848, audiența printre românii ardeleni a două figuri remarcabile: monarhul de la Viena, "bunul împărat" și Avram Iancu, "Craii Moșilor" și "Regele Munților".

Specificul civilizației danubiene, tutelate politico-administrativ de Casa de Habsburg, a hrănit sensibilitatea unei întregi epoci, începând cu secolul al XVIII-lea și până târziu, în secolul XX, după căderea Imperiului. Disponibilități intelectuale au transfigurat această lume în diverse creații ale spiritului: folclor, literatură, muzică (a se vedea bunăoară Mozart, pentru care "ideea de Austria devine muzică")<sup>1</sup>, contribuind la ceea ce Claudio Magris numește "mitizarea lumii habsburgice", autorul urmărind traiectoria acestui fenomen în literatura austriacă modernă. Producții literare remarcabile, de la început de modernitate până la cele din perioada interbelică: poezii, drame, comedii, romane, literatură narativă etc., au realizat o "completă substituție a unei realități istorico-sociale, cu alta, fictivă și iluzorie, sublimarea unei societăți concrete, cu siguranța ordinea și pitorescul unei lumi trecute"<sup>2</sup>, fiind utilizate în acest sens motive ca: persoana împăratului și autoritatea supraparațională a Vienei, ierarhia și sistemul birocratic din vremea Imperiului, hedonismul și epicureismul vieții din capitală etc.<sup>3</sup>.

Acest proces de supervalorizare a lumii austriece, propriu creațiilor spirituale de mare ținută, se regăsește, păstrând proporțiile, pe largi spații central-europene, în forme expresive mai puțin elevate, specifice domeniului sensibilităților colective. Este și cazul figurii de proporții mitice printre românii ardeleni a "bunului împărat". În Transilvania, ca de altfel în întreaga zonă mittel-europeană a continentului, mitul "bunului împărat" reprezintă, din zorii modernității, o constantă a mentalului colectiv.

În acest sens, răscoalele țărănești ce au bulversat regiunea în evul mediu și premodern, înregistrează proiecția mitică a împăratului "bun"<sup>4</sup>, apropiat poporului și dispus a-i soluționa gravaminele, trecând peste realitățile opresive ale regimurilor locale de stări. De exemplu, în Boemia secolului al XVII-lea, reprezentanții de teatru popular se sprijineau pe jocul substituției și "alterității" țărănești a împăratului<sup>5</sup>. În timpul răscoalelor din 1753 din Stiria, Croația și Slavonia, se recurgea la același joc comic al alegerii unui "rege al țăranilor"<sup>6</sup>. De asemenea, în cazul răscoalei țăranilor ruși condusă de Emilian Pugaciov, constatăm credința în "alt țar", presupus a fi mai bun<sup>7</sup>.

În mod similar, la 1784, autoritățile comitatului Hunedoara remarcă faptul că țăranii îl numesc pe Horea "regele" lor<sup>8</sup>. În virtutea tradiției populare, Horea este "crai" sau "împărat", el reprezentând,

---

<sup>1</sup> Claudio Magris, *Il mito Absburgico nella letteratura austriaca moderna*, Torino, 1982, p.38.

<sup>2</sup> *Ibidem*, p.15.

<sup>3</sup> *Ibidem*, p.22-23.

<sup>4</sup> Vezi Iosif Wolf, *Răscoala din Boemia (1775) și răscoala lui Horea Studiu comparat*, în vol. *Răscoala lui Horea-studii și interpretări istorice*, Cluj-Napoca, 1984, p.169-200.

<sup>5</sup> *Ibidem*, p.188.

<sup>6</sup> *Ibidem*.

<sup>7</sup> *Ibidem*.

<sup>8</sup> *Ibidem*.

după expresia istoricului Iosif Wolf, "un alter ego al monarhului de la Viena"<sup>9</sup>. Călătoriile lui Horea la Viena, de unde se întoarce cu "dreptatea în traistă" pentru ai săi, legitimitatea deseori invocată de artizanii locali ai mișcării de la 1784, în baza însemnelor "primite" de Horea de la împărat: "carte" și cruce de aur sunt semnificative pentru sensibilitatea românească a vremii.

Rolul mitului în aceste manifestări ale colectivităților pre-naționale și naționale, este acela de a întreține coeziunea grupului de răsculați<sup>10</sup>; dintre multiplele sale valențe merită menționat și faptul cultivării la nivelul masei țărănești a unei conștiințe politice incipiente<sup>11</sup>.

În durată lungă mitul se structurează lent, cu influențe dinspre inițiativele reformiste ale curții vieneze și în pas cu legalismul petițional al acțiunilor românești de la sfârșitul secolului al XVIII-lea și din primele decenii ale celui următor, așa încât dorința ameliorării unor situații critice pe plan local (fiscalitate excesivă, abuzuri ș.a.) și general românesc (acțiunea petiționară a episcopului Inocenție Micu, mișcarea *Supplexului*), presupune încercări insistente și tenace în aceeași direcție: Viena - capitala Imperiului și reședința monarhului.

Revoluția de la 1848 valorifică mitul într-un context în care mentalul colectiv este deja pigmentat de ideologia politico-națională. De remarcat în acest context că figura împăratului de la Viena tutează imaginea "neamțului" printre români. "Neamțul", perceput generic ca o autoritate, ca vorbitor al unei limbi de prestigiu și ambasadorul unei civilizații avansate<sup>12</sup>, este prin excelență reprezentantul împăratului și executantul voinței acestuia, în timpul revoluției. "Neamțul" garantează acum identitatea românească<sup>13</sup> și sugerează, prin intermediul simbolurilor proprii, reprezentările de sine românești. În această viziune împăratul conferă temei legitimei poziții și acțiunilor părții române, fapt asumat de elite la nivelul ideilor clare și de mulțimi în sfera de reprezentări specifică. Astfel, luările de poziție ale taberei românești în intervalul 1848-1849 și mai târziu (memoriile participanților, de exemplu) invocă persoana monarhului și Constituția liberală a Vienei în vederea argumentării legalității proprii și a delimitării de adversarul maghiar, insurgent și rebel, acuzat de declanșarea revoluției.

Într-un mod deosebit de sugestiv, partea română se definește pe sine și o denominează pe cea maghiară, luând atitudine față de încoronarea tânărului împărat Francisc Iosif (Olmütz, 2 decembrie 1848). Memorialistul Ștefan Branea se pronunță în acest sens într-o manieră-tip: "oare ce-i pricina revoluției acesteia așa sângeroasă?"<sup>14</sup>, cu răspunsul invariabil: "ungurii nu vreau să cunoască pe noul împărat Francisc Iosif I, nici nu vreau a fi supuși casei austriece"<sup>15</sup>.

Sucesiunea la tron este receptată în mediul românesc ca un semn dător de speranță și servește de argument în plus pentru "legitimitatea" invocată: "Și deodată ne îndatorează [Șaguna-n.n.] ca să-l pomenim sub acest nume de acum înainte pe tânărul împărat la S(fânta) Liturghie. Doamne păzește întru mulți ani și supune-i la picioare pe tot vrășmașul și pizmașul!!! Nația maghiară nu vrea să-l cunoască, ci încă tot mai tare crește revoluția"<sup>16</sup>.

Discursul revoluționar al elitei acționează în această perioadă asupra fondului deja structurat al mentalității colective și conferă figurii împăratului, aflat de partea românilor, calitatea de argument irefutabil. În acest sens, se știe că apelurile adresate frecvent de "intelighenție" maselor în vederea dinamizării și organizării acestora, conțineau afirmația că acțiunea lor, a mulțimilor, consonează cu ideile de Dumnezeu, împărat și națiune română. Cu ocazia adunării de la Blaj din Duminica Tomii, un tânăr

<sup>9</sup> *Ibidem*.

<sup>10</sup> *Ibidem*, p.190.

<sup>11</sup> *Ibidem*, p.189.

<sup>12</sup> Vezi Valeriu Leu, *Imaginea "neamțului" în însemnările de pe cărțile vechi românești din Banat*, în *Banatica*, nr.12, II A, Reșița, 1993, p.177-182.

<sup>13</sup> *Ibidem*.

<sup>14</sup> *Cronica evenimentelor din anii 1848-1849 scrisă de protopopul gr. ort. Ștefan Branea din comuna Maierău*, în *Țara Bârsei*, VII, 1935, I, p.32.

<sup>15</sup> *Ibidem*.

<sup>16</sup> *Ibidem*, p.32-33.

cancelist se adresează românilor adunați cu următoarele: "Nimic să nu vă temeți fraților, cu noi este Dumnezeu, cu noi dreptatea. Suntem credincioși ai împăratului și voim dreptate, voim pace. Să trăiască împăratul! Să trăiască națiunea română!"<sup>17</sup>. În contextul de față, jurământul depus pe Câmpul Libertății la Blaj, în 3/15 Mai 1848, de mulțimile românești prezente, este semnificativ și conține aceeași ierarhie valorică: "Jur, în numele Tatălui, al Fiului și al Sfântului Duh, Dumnezeului celui viu, cum că voi fi pururea credincios împăratului Austriei și marelui principe al Ardealului Ferdinand I și augustei case austriece, amicilor Majestății și ai patriei voi fi amic și inamicilor inamic..."<sup>18</sup>.

De bună seamă, la 1848 românii se sprijină pe convingerea că Viena le recunoaște naționalitatea. Conținutul discursului revoluționar posedă în acest sens o logică interesantă, bazată pe o dialectică argumentativă în care predomină alternanța: imperiu/împărat-națiune. De exemplu, Apelul Comitetului Național din Sibiu către români, din 20 octombrie 1848, se exprimă astfel: "Împărăția este în primejdie; toată națiunea română este în primejdie; drepturile tronului sunt călcate; legea noastră cea sfântă e batjocorită de păgâni. La arme dară, fraților, la arme! Ca să faceți o putere de care să se sparie păgânii"<sup>19</sup>.

Semnificațiile pro-imperiale ale luărilor de atitudine românești la cele două nivele: al elitei și de masă converg pe tot parcursul revoluției. Astfel, comunitățile românești ardelenice de la sate se întemeiază pe "preaînalta poruncă" a Vienei în disputele cu reprezentanții revoluției maghiare în privința operațiunilor de recrutare. În ținutul Chioarului bunăoară, românii refuză să-și dea feciorii pe seama oastei maghiare, întrucât comunitatea lor "știa că legea de recrutațiune nu e întărită (sfințită) de Majestatea Sa"<sup>20</sup>. De asemenea, românii din Chirileul Câmpiei sunt ostili conscripției militare, pe motiv că: "Orice va fi nu ne dăm feciorii, numai la împăratul, așa am jurat noi în Câmpul Libertății de la Blaj, și nu ne-om călca jurământul"<sup>21</sup>.

Centrați pe Viena, românii promovează așadar propria naționalitate, ei vor reuși în contextul de premieră al revoluției notabile răsturnări de situații pe linia formelor organizaționale și de conducere; perioada se anunța ca un nesperat început al formulelor politico-administrative românești: Comitet Național, legiuni, prefecturi, organizare civilă și militară în general. Adeziunea românilor la formele de organizare din propriul perimetru etnic și considerația de care se bucură membrii inteligenței - "domnii de români" - constituie realități în perioada chestionată. Acest aspect reiese de exemplu, din derularea organizării Prefecturii a IV-a Campestre (de Câmpie): prefectul Alexandru Bătrăneanul este solicitat de un subaltern, tribunul Simion Maurițiu, să-și dea concursul în chestiunea slabei participări a țăranilor la exercițiile de mobilizare, cu precizare semnificativă: "Știu cum că dacă or vede scrisoarea de la domnia ta se vor rușina"<sup>22</sup>.

Pe acest fond al importanței elitei și al comandamentelor acestea în sensibilitatea colectivă românească, se produce, cu începere din perioada revoluției, receptarea figurii lui Avram Iancu în sensul de mare forță al dimensiunilor sale.

În acest context, mentalul colectiv al taberei revoluționare românești are ca trăsătură de primă importanță receptarea personalității lui Iancu și a "bunului împărat" într-un raport de coexistență. Exprimările a numeroși țărani sunt grăitoare în această privință, ele răzbat mai pregnant din disputele și confruntările cu exponenți ai revoluției maghiare. Spre exemplificare, în data de 23 octombrie 1848, în satul Pleșcuța din apropierea Hălmagiului, câțiva țărani români sunt prinși de maghiari, duși la Arad și închiși, "iar pe cel dintâi luându-l cu sine ungurii, pricina cestora le-au dat cum că ar fi zis românii:

<sup>17</sup> Cf. George Barițiu, *Părți alese din istoria Transilvaniei. Pe două sute de ani în urmă*, Sibiu, 1890, II, p.98.

<sup>18</sup> Cornelia Bodea, *1848 la români*, I, București, 1982, p.484.

<sup>19</sup> Cf. G. Barițiu, *op.cit.*, p.307.

<sup>20</sup> Alexandru Roman, *Reprivire scurtă la lupta între români și maghiari sub decursul revoluțiunii din anii 1848-1849*, în *Memorialistica revoluției de la 1848 din Transilvania*, ediție îngrijită de Nicolae Boeșan și Valeriu Leu, Cluj-Napoca, 1988, p.192.

<sup>21</sup> Isaia Moldovan, *Din întâmplările vieții mele. Note și schițe. II. 1848/9*, în *Memorialistica...*, p.245.

<sup>22</sup> Cf. Ioan Chindriș, *Începuturile prefecturii Câmpiei la 1848*, în *Anuarul Institutului de Istorie*, Cluj-Napoca, XXVIII, 1987-1988, p.69.

'Dumnezeu nu vă va ajuta vouă ungarilor' și cum că 'Dumnezeu va ajuta împăratului și Iancului nostru'<sup>23</sup>. În aceeași zonă a Zarandului, se petrece un episod similar, relatat de Petru Moldovan în memoriile sale: doi țărani din satul Groși sunt prinși în piața Vașcău și arestați, pârâți fiind de un ungar că ar fi zis altor români: "Dumnezeu va ajuta împăratului și lui Iancu cât mai în grabă"<sup>24</sup>.

Frecvența acestor atitudini românești populare este mare, ele se conturează în vara anului 1848, în răstimpul dintre a doua și a treia adunare de la Blaj și vor constitui o certitudine colectivă a taberei române pe tot parcursul desfășurării ulterioare a evenimentelor.

Între figura împăratului de la Viena și cea a lui Avram Iancu există deci, în mentalul colectiv românesc, o relație bine definită, Iancu fiind perceput ca mandatar al acțiunilor imperiale, garant al ordinii legale austriece. Încă de timpuriu colectivitatea românească valorizează astfel persoana moșului ridicat din rândurile sale. Iancu însuși precizează faptul, în primăvara revoluției, cu ocazia Târgului Floriilor de la Câmpeni (aprilie, 1848), când le spuse moșilor prezenți: "De azi înainte numai de mine și de împăratul să ascultați"<sup>25</sup>.

Participarea detașamentelor de români la confruntări armate de aceeași parte a baricadei cu trupele austriece, pe durata unui adevărat război civil contra taberei revoluționare maghiare, din toamna anului 1848 și în primele luni ale anului următor, colaborarea lui Iancu și a altor comandanți români cu cadre militare purtătoare de pajură (căpitanul Ivanovici, colonelul Losenau, generalul Warder ș.a.) au fost decisive în a întări convingerea românilor moși în temeiul autorității "Crăișorului" care-i conducea. Cu alte cuvinte, mentalitatea revoluționară românească a momentului justifica suficient de clar propria poziție: a luptei pentru împărat și națiune, transferul de autoritate și semnificație legală de la primul la al doilea termen întruchipându-se, în perspectiva convingerii colective, în persoana lui Avram Iancu.

În aceeași ordine de idei, istoricul maghiar ardelean Kövary Laszlo va afirma sugestiv într-o lucrare despre revoluție publicată la Pesta în 1861: "Această regiune muntoasă a ajuns în timpul revoluției sub bagheta de fier a lui Iancu; de aici și-a luat numele de "regele munților", dând poruncile sale în numele împăratului"<sup>26</sup>.

În sensibilitatea revoluționară românească a intervalului studiat, Iancu se va impune tot mai pregnant drept conducător al conașionalilor săi prin excelență, patron al aspirațiilor românești. Diferitele apeluri adresate lui de mulțimi, de liderii locali ai acestora, converg în a-l denomina în acest sens. Bunăoară, locuitorii satului Muntele Rece din Munții Gilăului se adresează prefectului Legiunii Auraria Gemina, în primăvara anului 1849, cu formula: "Către Măria Sa, generalul Românilor"<sup>27</sup>. Este de asemenea relevantă, în contextul de față, considerația unui ofițer din armata lui Kemeny Farkas, cu privire la același Iancu: "Moșii considerau ordinele sale de sfinte, inviolabile și strâns obligatorii. El știa să provoace, să stimuleze și să întrețină neconținut simțămintele legăturii puternice și ale iubirii prin fapte pure noi. Poporul său, pătruns de zel religios, îl condidera trimis de la Dumnezeu. De aceea se temeau de el, îl respectau și îl iubeau"<sup>28</sup>.

Atașamentul românilor pentru persoana lui Avram Iancu, intim legat de rolul său de comandant al revoluției române, va conduce în percepția colectivă românească, la conturarea unei staturi de proporții grandioase, cu calități mult superioare celor comune.

Un precedent notabil ce merită menționat, cel puțin cu titlul de ipoteză, din perspectiva reprezentărilor colective, este legat de prezența și activitatea Ecaterinei Varga în Munții Apuseni, de implicarea ei în direcția soluționării doleanțelor locuitorilor mineri, între anii 1841-1847. Numită de protoporul unit al Roșiei și viitor căpitan al lui Iancu - Simion Balint - drept o "muiere ageră și

<sup>23</sup> Petru Moldovan, *prototopul Hălmagiului, în anul 1848*, B.A.R. București, Ms. Rom. 1059, f.56-69.

<sup>24</sup> *Ibidem*.

<sup>25</sup> Cf. George Candrea, *Românii din Munții Apuseni*, București. 1888, p.268.

<sup>26</sup> I. Ranca, V. Nițu, *Avram Iancu. Documente și bibliografie*, București, 1974, p.128.

<sup>27</sup> Silviu Dragomir, *Studii și documente privitoare la revoluția Românilor din Transilvania în anii 1848-1849*, II, Sibiu, 1944, p.221.

<sup>28</sup> Idem, *Avram Iancu*, București, 1965, p.207.

elocventă<sup>29</sup>, figura Ecaterinei Varga va deveni legendară încă din timpul vieții ei<sup>30</sup>. În mediul țărănesc din zona minieră a Apusenilor se povestea despre ea fapte din domeniul mirificului: i se atribuie legături solide cu eșaloanele superioare ale puterii, fratele ei, agent la curtea împăratului, a fost doica acestuia și chiar ea însăși s-ar origina din Habsburgi, în fine că este atât de influentă încât în fața ei "domnii" nu mai au nici o putere<sup>31</sup>. A fost și a rămas pentru moți "Doamna noastră" și este de presupus coexistența figurii ei cu cea a lui Iancu în timpul revoluției și mai târziu. Se poate vorbi de o trăsătură specifică imaginarului și psihologiei colective tradiționale: mitizarea personajelor cu rol de excepție pentru comunitate. Ancorate în structuri și prototipuri mentale vechi, alcătuirile sensibilității colective moștești le-au rezervat doi: Ecaterina Varga și Avram Iancu, rolul hiperbolizant al eroilor salvatori din basmele populare. Un studiu dedicat receptării acestor figuri în sensibilitatea colectivă a comunității românești din Apusenii celui de-al XIX-lea veac, ar fi deosebit de sugestiv în aceasta privință.

Mitul eroului Iancu se conturează în pas cu derularea existenței sale terestre și chiar printre oamenii aflați în preajma și subordinea lui. Legende privitoare la persoana sa se plămădesc și circulă încă din anii revoluției, în rândul românilor și maghiarilor deopotrivă. Astfel conform relatării lui Silvestru Moldovan, în comuna maghiară Călata, aflată în aceeași zonă muntoasă a Gilăului, locuitorii credeau că înaintea lui Iancu merge pretutindeni o femeie călăuzită de o capră neagră nevăzută<sup>32</sup>.

O altă legendă, poate una din cele mai frumoase și mai expresive, în legătură cu o întâlnire mai puțin obișnuită între Iancu și împărat circula în tabăra celui dintâi: "Când intra Iancu la împărat... trei lumânări erau în mâna sa și în mâna împăratului ardeau trei lumânări. Lumânările dinaintea împăratului s-au stins de la sine. Iancu a mers înainte, a aprins lumânările împăratului și pe ale sale le-a stins. Indată ce s-a retras mai înapoi însă, lumânările împăratului s-au stins, iar ale sale s-au aprins (din nou). Fiule Iancu, a zis bătrânul împărat, nu mă împotrivesc mai departe lui Dumnezeu, i-am înțeles voința și mă învoiesc ca de acum înainte tu să fii împăratul Ardealului"<sup>33</sup>.

În mod similar, o relatare ulterioară revoluției conține afirmația că: "țărăncile și copiii de drag ce-l aveau, îl numeau crăișorul nostru"<sup>34</sup>. Dimensiunile mitice ale persoanei prefectului de legiune moștească pot fi citite și din exprimarea ce urmează: "Iancuțul nostru, ori te uiți la ceriul cu stele, ori la pieptul lui. Îmblă tot hinteu (caleașcă) și în hinteu o cruce de aur. Pe Iancu numai cu glonț de argint îl poți pușca. Plumbul nu-l prinde; și-l aruncă îndărăt"<sup>35</sup>.

Figura "Regelui Munților" devine legendară și în mediul maghiar, impunându-se adesea sub semnul unor trăsături pozitive multidimensionate. Contactul prefectului din munți aflat în drum spre Viena cu locuitorii maghiari ai Oradiei, în luna februarie a anului 1850, ilustrează afirmația anterioară. Pe tot parcursul șederii lui Iancu în oraș, spațiul i-a devenit neîncăpător, mulțimea de oameni îl asalta spre ai prezenta omagiile, iar la plecare "...d-nii Iancus și Balint abia putură străbate prin poporul coadunat, care la plecarea-i intonă un "eljen" răsunătoriu"<sup>36</sup>.

În maniera succint descrisă până aici se prezintă mitul "bunului împărat" și figura emblematică a lui Avram Iancu în structurile sensibilității și ale imaginarului colectiv, la 1848-1849. Se poate vorbi de existența a două mituri aflate în interdependență, cu implicații legitimitative, acționale, politico-ideologice, cu conotații sacre și cu rezistență apreciabilă în timp.

Pe de altă parte, se poate constata o schimbare în modul de receptare a acestor personaje, după revoluție, la nivelul larg al comunității românești. Pe fondul unei sensibilități post-revoluționare, marcată

<sup>29</sup> Cf. I. Toth Zoltan, *Mișcările țărănești din Munții Apuseni până la 1848*, București, 1955, p.261.

<sup>30</sup> *Ibidem*, p.226-267.

<sup>31</sup> *Ibidem*.

<sup>32</sup> Cf. S. Dragomir, *Avram Iancu*, p.206.

<sup>33</sup> I. Ranca, V. Nițu, *op.cit.*, p.231.

<sup>34</sup> Cf. Florian Dudaș, *Avram Iancu în tradiția poporului român*, Timișoara, 1989, p.78.

<sup>35</sup> *Ibidem*.

<sup>36</sup> I. Ranca, V. Nițu, *op.cit.*, p.214.

de sentimentul dezamăgirii și neîmplinirii naționale, al inutilității eforturilor depuse în direcția emancipării și mai ales datorită conștientizării tot mai acute a lipsei de rezultate și a efemerității "alianței" cu Viena la 1848-1849, mitul lui Iancu va tinde să prevaleze. Cu siguranță, coabitarea sa cu cel al monarhului continuă să fie o realitate și totuși, considerăm că poate fi semnalat un fapt de noutate după 1849. Cu alte cuvinte, lectura surselor ne conduce la evidența unui început de structurare a mitului "bunului împărat", fapt ce se observă cel mai bine în raport cu mitul lui Iancu, aflat în tot cursul secolului al XIX-lea în plină expansiune în conștiința românească.

Semnele premonitorii ale acestui proces complex și de durată se pot vedea în contextul politic și în climatul mental al sfârșitului de revoluție (toamna anului 1849, începutul anului 1850). Câteva realități se impun atenției în acest sens. Astfel, o dezamăgire serioasă în cazul moșilor va fi dezarmarea lor, desființarea acestora ca putere militară<sup>37</sup>, din ordinele și prin contribuția "neamțului", "aliatul" din vremea revoluției. Este cazul lui Urban, care a ajuns comandant militar al Clujului, amenință că îi va dezarma cu forța pe moși<sup>38</sup>. Se mai adaugă intrigile și calomniile unor medii ostile<sup>39</sup>, ce minimalizează acțiunea românilor la 1848 (cazul sașilor, de exemplu).

În plus, elita revoluției este supusă unor tratamente umilitoare ce culminează cu anchete și arestări. Rubin Pațiția remarca exact în acest sens: "Pe românii dezarmați nu se puneau nici un preț, și nu trecu mult, când conducătorii românilor fură trași în cercetare penală pentru fapte din anii revoluției". Se făceau percheziții la casele oamenilor, și persecuțiile și arestările erau la ordinea zilei<sup>40</sup>. Foștii comandanți în armata populară a lui Iancu: Simion Probul Prodan, Ioan Bălaș și Axente Sever sunt arestați, iar o asemenea tentativă la adresa lui Iancu, în târgul de la Hălmașiu din 15 decembrie 1849 eşuează<sup>41</sup>. Amănunte sugestive pentru mentalul colectiv oferă însuși protagonistul, la cererea unor prieteni interesați de incident: "De fapt m-au prins soldații în Hălmașiu, dar am fost îndată eliberat. Fui dus la comandantul de acolo, care însă nu știa nimic de arestare și care mă rugă să aduc aceasta la cunoștința poporului. Am făcut-o. Atunci am fost rugat să aclamez pe Majestatea Sa împăratul. Eu am strigat tare: <<Să trăiască împăratul Francisc Iosif>>. Dar poporul a rămas mut. Nimeni n-a repetat strigătul meu"<sup>42</sup>.

De asemenea, Iancu se deplasează la Viena împreună cu alți fruntași ai națiunii, unde solicită recunoașterea și soluționarea dezideratelor naționale<sup>43</sup>. Vor fi doar "auziți", nu și ascultați, ei vor nutri prin urmare sentimentul amar al zădărniceii și inutilității luptelor și sacrificiilor de la 1848-1849. Acestor militanți pentru o cauză deja pierdută le sunt oferite medalii, decorații, refuzul este însă precumpănitor; se solicită în schimb "decorarea" poporului prin recunoașterea drepturilor sale<sup>44</sup>; Iancu fiind printre primii care se pronunță în acest sens. Luările de atitudine ale celor vizați sunt semnificative pentru sensibilitatea elitei românești de la începutul deceniului șase al secolului al XIX-lea. Alexandru Papiu Ilarian bunăoară, declară în momentul primirii decorației, că o acceptă "numai spre a o păstra învelită în negru, până în ziua când Majestatea sa își va îndeplini cuvântul dat, de a înzestra pe români cu drepturile naționale"<sup>45</sup>.

Se poate vedea așadar că, în noua situație, sufragile românilor pentru împărat se diminuează, mitul se resimte considerabil, în exprimări și luări de atitudine românești numele împăratului începe să fie asociat într-o manieră tot mai consistentă nepăsării, nerecunoaștinței și chiar trădării cauzei naționale. Viceprefectul Iancului, Ioan Bălaș, mărturisește în acest sens fiului său Alexandru Bălaș, următoarele: "Iancu a fost îmbiat cu onoruri și averi, dar le-a refuzat, neacceptându-le, eu am rugat despăgubire și am

<sup>37</sup> Vezi mai pe larg la Fl. Dudaș, *op.cit.*, p.183.

<sup>38</sup> *Ibidem.*

<sup>39</sup> *Ibidem*, p.186.

<sup>40</sup> *Ibidem.*

<sup>41</sup> *Ibidem*, p.186-187.

<sup>42</sup> *Ibidem*, p.189.

<sup>43</sup> *Ibidem*, p.197-202 *passim*.

<sup>44</sup> *Ibidem.*

<sup>45</sup> *Ibidem.*

fost refuzat, neoferindu-mi-se, păcat de toată jertfa pe care am adus-o pentru împăratul care a scris și și-a călcat cuvântul"<sup>46</sup>.

Vizita împăratului Francisc Iosif în Transilvania în vara anului 1852 și primirea deosebită de care se bucură în Munții Apuseni prilejuiește românilor valorizări interesante relativ la chestiunea abordată în aceste pagini. Refuzul obstinat al lui Iancu de a se întâlni cu împăratul, după ce se implicase în mod practic în pregătirile privind primirea festivă a acestuia, stârnește o totală nedumerire în rândul românilor, moți sau nu. Atitudinea lui Iancu este într-adevăr una singulară, explicațiile aparțin contemporanilor, protagonistul păstrând tăcerea în jurul adevăratelor motive. Lui Bărnuțiu îi spune doar, referindu-se la trecerea împăratului prin Cluj, puține cuvinte: "Vei auzi că nu m-am înfățișat înaintea imperatorului, dar nu mult te vei mira, deoarece vei socoti că vreau să dau faptelor mele o curgere cât mai naturală"<sup>47</sup>.

În alcătuirile sensibilității colective, lui Iancu i se va da în mod semnificativ dreptate pentru atitudinea sa, în sensul celor spuse mai târziu de Alexandru Ciura: "e gestul din urmă al unui om mare, care s-a văzut tras pe sfoară, după ce i se făcuseră atâtea făgăduințe pe vremea când tronul habsburgilor era în primejdie"<sup>48</sup>. Faptul istoric al vizitei monarhului în munți, prin impactul asupra mentalului colectiv românesc, este așadar în măsură să potențeze o dată în plus figura Iancului; "bunul împărat" nu dispare, mitul figurii sale trece însă pe un plan secundar.

Legendele plăsmuite de nivelul larg, colectiv, al națiunii române despre revoluție și fruntașii ei constituie un indicator fidel al sensibilității naționale. Cu originea în chiar vârtoarea evenimentelor, așa cum s-a menționat mai sus, aceste producții vor prolifera în numeroase variante, până târziu în secolul nostru. Deosebit de sugestive sunt cele care motivează refuzul lui Iancu de a-l întâlni pe împărat; vom cita în final o mostră mai semnificativă, culeasă din anii '70 ai veacului nostru din comuna Albac, județul Alba: "Francisc Iosif o trimis la Viena patru călăreți și or strigat la casa Iancului: <<Iancule, Iancule, Măria Ta, ieși afară să-ți spunem ceva!>> Și atunci Iancu a ieșit afară și i-or zâs călăreții: <<Iancule, Măria Ta, trimite Francisc Iosif până la dumnealui acolo acasă>>. Iancu umbla încoace, încolo. I-or zis iară: <<Iancule, Iancule, Măria Ta, gată-te odată și hai să mergem!>>. Atunci Iancu s-o dus la grajd și-o scos o vacă și o pus șaua pe vacă și o zis călăreții: <<Iancule, Iancule, Măria Ta, ce vrei să faci!>> Și Iancu le-o răspuns: <<Duceți-vă și spuneți la Francisc Iosif că un bolund cu un mincinos nu se pot înțelege niciodată>>. Iancu s-o făcut bolund și pe Francisc Iosif l-o făcut mincinos că nu i-o dat ce i-o promis"<sup>49</sup>.

ION CÂRJĂ  
Universitatea "Babeș-Bolyai"  
Cluj

#### AVRAM IANCU AND "THE GOOD EMPEROR" IN THE COLLECTIVE ROMANIAN SENSIBILITY OF 1848

##### SUMMARY

The 1848 Transylvanian Revolution is liable to investigation from the perspective of the political imaginary and that of the collective mentalities. A more pertinent clarification of this phenomenon may be derived from the application of such reading grids to the sources. The present material tries to reconstruct by making the issue polemic - a project that traces the presence and significance of some exemplary figures as found in the collective Romanian

<sup>46</sup> *Ibidem*.

<sup>47</sup> *Ibidem*, p.211.

<sup>48</sup> *Ibidem*, p.215.

<sup>49</sup> *Ibidem*, p.219-220.

sensibility of the 19<sup>th</sup> century: Avram Iancu and the emperor of Vienna.

The faith in the emperor's "kindness", largely compounded and cultivated by imperial propaganda supplied convictions and built various attitudes with Romanians from Transylvania, with an approximate start in early modernity. This type of valuing acquired legitimitive and actional connotations under the impact of the revolutionary discourse emanating from the elites towards the Romanian masses during the exceptional period of 1848-1849. It was for that collective Romanian outlook the figure of "the good emperor" merged with that of Iancu under the shape of some interconditioning relations.

A first-rank personality of the Revolution, Avram Iancu, was to prevail within the Romanian conscience in the following period, and at least in the Apuseni Mountains he would be supreme in importance and significance to the detriment of "the good emperor". It is the token of a certain regress recorded by the monarch's image in the collective Romanian sensibility after 1849 and the "offensive" of Avram Iancu's myth that this project has endeavoured to point out and justify in its final selection. We mean our future research to further the essence of this phenomen, adding more certainty to our conclusions in the way of argumentation.